

IBIS

Interdyscyplinarna Bez Barrier Interaktywna Szkoła

Program nauczania
GEOGRAFIA

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

GEOGRAFIA

Program nauczania dla szkół ponadgimnazjalnych

(IV etap edukacyjny)

Zakres podstawowy

Publikacja przeznaczona wyłącznie do bezpłatnej dystrybucji

Warszawa, 2013

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

Wstęp

- I. Szczegółowe cele kształcenia i wychowania
- II. Treści edukacyjne
- III. Sposoby osiągnięcia szczegółowych celów edukacyjnych
- IV. Opis założonych osiągnięć ucznia
- V. Metody sprawdzania osiągnięć ucznia i propozycje kryteriów oceny
- VI. Ewaluacja programu nauczania
- VII. Zastosowanie programu w pracy z uczniem trudnym

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

Wstęp

Program nauczania geografii opracowano w oparciu o *Podstawę programową wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół* (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół – Dz. U. z 2012, poz. 977). Stanowi on dokument, za pomocą którego realizowane są zadania edukacyjne zapisane w ww. podstawie.

Program przeznaczony jest dla szkół ponadgimnazjalnych (IV etap kształcenia) i obejmuje treści nauczania z zakresu podstawowego. W zakresie podstawowym uczniowie zapoznają się z zagadnieniami dotyczącymi geografii społeczno-ekonomicznej z uwzględnieniem zmian politycznych i kulturowych zachodzących we współczesnym świecie. Program obejmuje trzy działy tematyczne; dwa dotyczą wybranych zagadnień z geografii społeczno-ekonomicznej, trzeci natomiast poświęcony jest problemom wynikającym z gospodarowania człowiekiem w środowisku przyrodniczym.

Zgodnie z zapisami podstawy programowej w programie nauczania położono nacisk na taki dobór przykładów, które prawidłowo ilustrują procesy i zjawiska zachodzące w przestrzeni geograficznej.

Treści nauczania w pierwszej klasie szkoły ponadgimnazjalnej stanowią dopełnienie i zakończenie podstawowego cyklu kształcenia geograficznego. Na realizację treści w zakresie podstawowym przewidziano minimum 1 jednostkę dydaktyczną tygodniowo (30 godzin w roku szkolnym) w I klasie.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

I. Szczegółowe cele kształcenia i wychowania

Nadrzędnym celem niniejszego programu nauczania jest pokazanie młodym ludziom różnorodności otaczającego nas świata oraz związków między procesami i zjawiskami zachodzącymi w środowisku geograficznym.

Głównym założeniem programu jest odejście od przekazywania uczniom jak największej ilości wiadomości encyklopedycznych i podających metod przekazywania wiedzy. Uczeń najwięcej zrozumie i zapamięta, jeśli podczas zajęć wykorzystywane są aktywizujące metody, motywujące do uczenia się. Innowacyjną częścią tego programu nauczania jest multimedialna gra dydaktyczna, która nie tylko pozwala uczniowi zdobywać wiedzę samodzielnie i w sposób interaktywny, ale także utrwalać ją. Gra stanowi integralną i interdyscyplinarną część programów nauczania geografii i podstaw przedsiębiorczości. Może być wykorzystywana jako narzędzie pracy z uczniami w czasie lekcji lub jako element pracy samodzielnej uczniów np. w domu. Cechą charakterystyczną gry jest również skorelowanie realizowanych za jej pomocą treści geograficznych z treściami podstaw przedsiębiorczości. Dzięki temu uczniowie mają okazję uświadomić sobie, że sytuacje w niej przedstawione mogą stać się ich udziałem w życiu dorosłym. Programowi towarzyszy multibook (dla ucznia), który ma uatrakcyjnić i ułatwić proces zdobywania wiedzy oraz rozumienia procesów zachodzących we współczesnym świecie. Gra i multibook wprowadzają ucznia w naturalne dla współczesnej młodzieży środowisko multimedialne.

Założono, że uczniowie uczestniczący w zajęciach realizowanych wg programu nauczania:

- powinni przyswoić określony podstawą programową zakres materiału i wiedzy geograficznej,
- nabyć umiejętności niezbędne do właściwego posługiwania się zdobytymi informacjami,
- powinni sprawnie i odpowiedzialnie funkcjonować we współczesnym społeczeństwie.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

---

II. Treści edukacyjne

Treści nauczania geografii na poziomie podstawowym zawarte zostały w trzech działach:

1. Współczesne problemy demograficzne i społeczne świata:
  - charakterystyka procesów demograficznych z uwzględnieniem faz rozwoju demograficznego i epidemiologicznego oraz struktur płci i wieku społeczeństw,
  - zróżnicowanie rozmieszczenia ludności na świecie,
  - zróżnicowanie kulturowe świata,
  - zróżnicowanie procesów urbanizacyjnych na świecie,
  - ruchy migracyjne ludności na świecie.
2. Zróżnicowanie gospodarcze świata:
  - społeczno-gospodarczy podział państw świata,
  - zmiany na mapie politycznej świata,
  - procesy globalizacji,
  - procesy integracji gospodarczej i politycznej na świecie
  - rola organizacji rządowych i pozarządowych w rozwiązywaniu problemów współczesnego świata,
  - przestrzenne zróżnicowanie obszarów upraw i chowu zwierząt,
  - uwarunkowania nierównomiernej produkcji żywności na świecie i wynikające z tego konsekwencje,

---

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

-
- zmiany w funkcjonowaniu obszarów wiejskich wybranych regionów świata,
  - gospodarowanie zasobami leśnymi i zmiany powierzchni leśnej na świecie,
  - światowe zasoby wód morskich i oceanicznych oraz konsekwencje nadmiernej eksploatacji tych zasobów,
  - zmiany struktury wykorzystania surowców energetycznych na świecie,
  - problemy uzależnienia gospodarki światowej od surowców energetycznych ze szczególnym uwzględnieniem ropy naftowej,
  - zmiany na rynku pracy w skali globalnej i regionalnej,
  - charakterystyka przemysłu wysokich technologii,
  - charakterystyka regionów intensywnie rozwiniętych turystycznie,
  - rola nowoczesnych usług komunikacyjnych w rozwoju gospodarki i w życiu codziennym,
  - zmiany zachodzące w kierunkach i natężeniu ruchu osób i towarów.
3. Relacje człowiek – środowisko przyrodnicze a zrównoważony rozwój:
- przyczyny i skutki zakłóceń równowagi ekologicznej wynikające z niewłaściwej eksploatacji zasobów przyrody,
  - zjawisko antropopresji i przykłady działań człowieka zmniejszających ingerencję w środowisko przyrodnicze,
  - gospodarowanie zasobami wody na obszarach deficytu i nadmiaru wody oraz formy ochrony zasobów wód,
  - przyczyny i konsekwencje globalnych zmian klimatycznych,

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

-
- degradacja gleb spowodowana niewłaściwą działalnością człowieka.

III. Sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania

Według założeń Podstawy Programowej Kształcenia Ogólnego do najważniejszych umiejętności zdobywanych przez ucznia w trakcie kształcenia ogólnego na IV etapie edukacyjnym należą:

- 1) czytanie – umiejętność rozumienia, wykorzystywania i refleksyjnego przetwarzania tekstów, w tym tekstów kultury, prowadząca do osiągnięcia własnych celów, rozwoju osobowego oraz aktywnego uczestnictwa w życiu społeczeństwa;*
- 2) myślenie matematyczne – umiejętność wykorzystania narzędzi matematyki w życiu codziennym oraz formułowania sądów opartych na rozumowaniu matematycznym;*
- 3) myślenie naukowe – umiejętność wykorzystania wiedzy o charakterze naukowym do identyfikowania i rozwiązywania problemów, a także formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących przyrody i społeczeństwa;*
- 4) umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w językach obcych, zarówno w mowie, jak i w piśmie;*
- 5) umiejętność sprawnego posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi;*
- 6) umiejętność wyszukiwania, selekcionowania i krytycznej analizy informacji;*
- 7) umiejętność rozpoznawania własnych potrzeb edukacyjnych oraz uczenia się;*
- 8) umiejętność pracy zespołowej.¹*

Zgodnie z zapisami podstawy programowej przedmiotu geografia, uczeń powinien:

---

¹ Podstawa programowa z komentarzami. Tom 5. Edukacja przyrodnicza w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum. Przyroda, geografia, biologia, chemia, fizyka, s.19.

-
- sprawnie posługiwać się terminologią geograficzną,
  - korzystać z różnych źródeł informacji, w tym Internetu i GIS-u²,
  - określać związki między środowiskiem przyrodniczym a działalnością człowieka w różnych skalach przestrzennych,
  - znać zasady zrównoważonego rozwoju oraz opisywać działania zgodne z jego ideami.

Realizacja założonych celów kształcenia wymaga od nauczyciela stosowania różnorodnych metod nauczania, technik oraz wykorzystywania w procesie nauczania narzędzi angażujących wiele zmysłów ucznia. We współczesnym świecie nie można zapominać o możliwościach, których dostarcza technologia informacyjna takich jak Internet, popularne narzędzia multimedialne oraz specjalistyczne jak np. Geograficzne Systemy Informacyjne. Nowoczesne technologie pozwalają w łatwy sposób wyszukiwać informacje, gromadzić je, systematyzować, co ułatwia analizę oraz wyciąganie wniosków. Uczniowie zaangażowani w poszukiwanie źródeł informacji mają możliwość opanowania umiejętności takich jak: ocena wiarygodności i przydatności źródeł, selekcja informacji, przetwarzanie oraz analiza. Również temu ma służyć stosowanie multimedialnej gry dydaktycznej dołączonej do tego programu nauczania oraz multibooka, który w aktywny sposób ma pomóc zrozumieć uczniowi zjawiska rządzące światową gospodarką.

Oczywiście nie można zapominać o tradycyjnych narzędziach stosowanych w nauczaniu geografii, takich jak mapy, plany, zdjęcia, roczniki statystyczne, literatura popularnonaukowa. W czasie lekcji zaleca się wspólne interpretowanie danych statystycznych, map społeczno – ekonomicznych, tak by wyrobić w uczniach tę umiejętność i by mogli oni w przyszłości sami analizować takie dane.

---

² Geograficzne Systemy Informacji (Geographic Information Systems)

Metody pracy powinny być dostosowane do tematu oraz możliwości ucznia. Zdecydowanie metody aktywizujące zachęcają do pracy wszystkich uczniów.

Bardzo ważne jest również umożliwienie uczniom wypowiedzenia własnych przemyśleń, prezentowania obserwacji problemów i ich rozwiązań występujących w środowisku geograficznym.

Nie można zapominać również o podmiotowym traktowaniu każdego ucznia i o wspomaganiu rozwoju jego uzdolnień poprzez indywidualizację procesu kształcenia. Szczególnej uwagi i troski wymagają uczniowie z trudnościami w nauce: mający problemy ze skupieniem uwagi, uczniowie z dysfunkcjami takimi jak dysgrafia i dyskalkulia. Uczniowie z dysgrafią będą mieć trudności z odczytywaniem mapy, uczniowie z dyskalkulią trudności z obliczeniami i poprawnym interpretowaniem danych statystycznych.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

IV. Opis założonych osiągnięć ucznia

Tab. 1. Planowane osiągnięcia ucznia

L.p.	Treści nauczania	Wymagania szczegółowe *nr w podstawie programowej przedmiotu geografia	Szczegółowe cele edukacyjne oraz osiągnięcia ucznia w języku wymagań edukacyjnych	
			Uczeń zna pojęcia i zjawiska (stosuje prawidłowo do kontekstu) uczeń wymienia obiekty geograficzne i wskazuje je na mapie	Uczeń potrafi
1	Zmiany liczby ludności świata	1.2*uczeń charakteryzuje główne procesy demograficzne (fazy przejścia demograficznego i przejścia epidemiologicznego) na przykładzie całego świata i poszczególnych kontynentów	<ul style="list-style-type: none"> – współczynnik urodzeń i zgonów – przyrost naturalny, – dzietność kobiet, – eksplozja demograficzna, – fazy przejścia demograficznego, – fazy przejścia epidemiologicznego. 	<ul style="list-style-type: none"> – określić wielkość i tendencję zmian liczby ludności świata i poszczególnych regionów korzystając z danych statystycznych, – przyporządkować wybrane państwa do odpowiedniej fazy rozwoju demograficznego,

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

				<ul style="list-style-type: none"> – wymienić cechy społeczeństwa młodego, dojrzałego i starzejącego się na podstawie piramidy wieku, oraz podać przykłady państw o takich społeczeństwach, – wyjaśnić zmienność współczynnika urodzeń i zgonów w fazach modelu przejścia demograficznego – wskazać przyczyny i skutki eksplozji demograficznej, – wskazać przyczyny i skutki regresu demograficznego. – wyjaśnić dominację konkretnych chorób w poszczególnych fazach modelu przejścia epidemiologicznego
2	Dlaczego ludzie nie mieszkają na	1.1. uczeń wyróżnia i charakteryzuje obszary o	<ul style="list-style-type: none"> – gęstość zaludnienia, – bariery i atrakcje osadnicze, 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnić przyczyny nierównomiernego

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

	pustyniach i w wysokich górach?	optymalnych i trudnych warunkach do zamieszkania w skali globalnej i regionalnej; formułuje prawidłowości rządzące rozmieszczeniem ludności na świecie	<ul style="list-style-type: none"> – ekumena, subekumena, anekumena, – obszary i państwa o największej i najmniejszej gęstości zaludnienia, <i>wskazuje je na mapie.</i> 	<p>rozmieszczenia ludzi na świecie,</p> <ul style="list-style-type: none"> – porównać rozmieszczenie ludności na poszczególnych kontynentach, – obliczyć na podstawie danych statystycznych gęstość zaludnienia, – ocenić wpływ czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na gęstość zaludnienia dla wybranego regionu.
3	Zróżnicowanie ludności świata – kręgi kulturowe	1.6. uczeń wyjaśnia znaczenie kultury i tradycji regionalnych w procesie różnicowania się regionów pod względem rozwoju społecznego i gospodarczego (np. wyjaśnia rolę tradycji w rozwoju przedsiębiorczości w państwach Azji Południowo-Wschodniej)	<ul style="list-style-type: none"> – kultura, – cywilizacja, – krąg kulturowy, – przykłady państw z różnych kręgów kulturowych kręgi, – główne cechy kultury europejskiej, angloamerykańskiej, Ameryki Łacińskiej, islamu, 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnić na przykładzie związki między religią a głównymi cechami kulturowymi, – wyjaśnić na przykładach wpływ zasad religii na wybrane dziedziny gospodarki,

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

			Afryki Subsaharyjskiej, Azji Południowo - Wschodniej, pacyficznej.	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnić na przykładach wpływ migracji na kulturę w wybranych krajach i regionach, – wskazać różnice i podobieństwa między chrześcijaństwem a islamem.
4	Różnice w procesach urbanizacji na świecie	1.4. uczeń wyjaśnia zróżnicowanie procesów urbanizacji na świecie; opisuje procesy tworzenia się aglomeracji miejskich oraz ich formy	<ul style="list-style-type: none"> – urbanizacja, – suburbanizacja, reurbanizacja, dezurbanizacja, – współczynnik urbanizacji, – zespół miejski, – aglomeracja monocentryczna, aglomeracja policentryczna (konurbacja), megalopolis, suburbia, – etapy urbanizacji, – państwa o największym i najmniejszym współczynniku urbanizacji, <i>wskazuje na mapie</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – na podstawie danych statystycznych obliczyć wskaźnik urbanizacji wybranego obszaru, – podać i wyjaśnić przyczyny zróżnicowania procesów urbanizacyjnych na poszczególnych kontynentach, – wymienić i scharakteryzować wyjaśnić fazy rozwoju miast, – na wybranych przykładach wyjaśnić przyczyny i skutki zmian funkcji dzielnic centralnych miast.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

5	Jak się żyje w wielkim mieście?	1.5. uczeń identyfikuje i wyjaśnia procesy wzrostu liczby ludności oraz ekspansji przestrzennej wielkich metropolii świata (np. poznaje przyczyny powstawania dzielnic nędzy, wzrostu przestępczości, degradacji środowiska przyrodniczego, problemów komunikacyjnych)	<ul style="list-style-type: none"> – metropolia, – megamiasto, – slumsy, – największe miasta na poszczególnych kontynentach i <i>wskazuje je na mapie.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnić przyczyny i skutki powstawania wielkich miast, – odwołując się do przykładów wyjaśnić przyczyny zróżnicowania przestrzennego wielkich miast, – odwołując się do przykładów wskazać różnice między metropolią a megamiastem, – odwołując się do przykładów wyjaśnić przyczyny i wskazać skutki powstawania slumsów.
6	Dlaczego ludzie się przemieszczają?	1.3. uczeń klasyfikuje migracje, podaje ich przyczyny i ocenia skutki tego zjawiska; charakteryzuje współczesne kierunki emigracji Polaków i czynniki wpływające na atrakcyjność niektórych państw dla imigrantów	<ul style="list-style-type: none"> – migracja, emigracja, imigracja, – saldo migracji, – przyczyny migracji, – rodzaje migracji, – przyrost rzeczywisty, – państwo emigracyjne, – państwo imigracyjne, – repatriacja, – deportacja, 	<ul style="list-style-type: none"> – na podstawie danych statystycznych obliczyć saldo migracji, – porównać kierunki migracji historycznych i współczesnych, – wyjaśnić przyczyny i opisać skutki migracji dla państw emigracyjnych i

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

			<ul style="list-style-type: none"> – uchodźstwo. 	<p>imigracyjnych,</p> <ul style="list-style-type: none"> – wskazać na mapie kilka państw o dużym udziale imigrantów w strukturze ludności.
7	Podział państw świata	2.1. uczeń klasyfikuje państwa na podstawie analizy wskaźników rozwoju społecznego i gospodarczego; wyróżnia regiony bogate i biedne (bogatą Północ i biedne Południe) i podaje przyczyny dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego regionów świata	<ul style="list-style-type: none"> – mierniki rozwoju społeczno-gospodarczego, – produkt krajowy brutto PKB – wskaźnik rozwoju społecznego HDI, – kraje wysoko rozwinięte, kraje średnio rozwinięte, kraje słabo rozwinięte, – „zamknięty krąg ubóstwa”. 	<ul style="list-style-type: none"> – na podstawie wskaźników społecznych i gospodarczych przyporządkować wybrane państwa do grupy słabo, średnio i wysoko rozwiniętych, – wyjaśnić przyczyny zróżnicowania społecznego i ekonomicznego wybranych państw świata.
8	Jak zmieniła się mapa polityczna świata w XX wieku?	2.15. uczeń wyjaśnia współczesne zmiany na mapie politycznej świata	<ul style="list-style-type: none"> – państwo, – terytorium zależne, – położenie geopolityczne, – kolonializm, dekolonizacja, – transformacja polityczna, – transformacja gospodarcza, 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnić odwołując się do przykładów, dlaczego terytoria zależne nie dążą do uzyskania niepodległości, – wyjaśnić, dlaczego w latach 60-tych doszło do

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

			<ul style="list-style-type: none"> – przykłady terytoriów zależnych, – główne zmiany na mapie politycznej Afryki w XX wieku, – głównych kolonizatorów w Afryce, – główne zmiany na mapie politycznej Europy po 1990 roku, – państwa powstałe po rozpadzie Jugosławii i ZSRR, <i>wskazuje je na mapie.</i> 	<p>dekolonizacji Afryki,</p> <ul style="list-style-type: none"> – wskazać na mapie przykłady kolonii francuskich, brytyjskich, niemieckich, portugalskich, włoskich, belgijskich i hiszpańskich w Afryce, – scharakteryzować położenie geopolityczne Polski po 1990 roku oraz wskazać jego mocne strony, – wyjaśnić przyczyny oraz wskazać skutki konfliktu w Jugosławii, – wyjaśnić przyczyny rozpadu ZSRR, – wskazać różnice pomiędzy rozwojem gospodarczym państw powstałych po rozpadzie ZSRR i Jugosławii, – korzystając z różnorodnych
--	--	--	--	--

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

				<p>źródeł wyszukać informacje o najmłodszych państwach Europy,</p> <ul style="list-style-type: none"> – wskazać na mapie najmłodsze państwa Europy.
9	Globalizacja – zalety i wady	2.14. uczeń podaje przykłady procesów globalizacji i ich wpływu na rozwój regionalny i lokalny	<ul style="list-style-type: none"> – globalizacja gospodarcza, finansowa, polityczna, kulturowa, ekologiczna, korporacja międzynarodowa, – antyglobalizm, – przykłady największych korporacji międzynarodowych. 	<ul style="list-style-type: none"> – opisać – na przykładach z różnych dziedzin życia przebieg procesów globalizacji, – wyjaśnić rolę nowoczesnych technologii w procesie globalizacji, – wymienić zasady funkcjonowania korporacji międzynarodowych, – wskazać szanse i zagrożenia wynikające z globalizacji w skali świata, kraju i regionu, – uzasadnić – odwołując się do przykładów twierdzenie, że „globalne przyczyny

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

				wywołują lokalne skutki”.
10	Przyczyny i skutki procesów integracyjnych w skali globalnej i regionalnej	2.16. uczeń wyjaśnia na wybranych przykładach (w skali lokalnej, regionalnej i globalnej) przyczyny procesów integracyjnych i ich skutki gospodarcze, społeczne i polityczne	<ul style="list-style-type: none"> – integracja gospodarcza, – strefa wolnego handlu, – unia celna, – unia polityczna, – euroregion, – czynniki wpływające na integrację w skali globalnej i regionalnej, – cele głównych organizacji międzynarodowych: UE, ONZ, NATO, – cele głównych organizacji gospodarczych: OPEC, NAFTA, Unia Narodów Południowoamerykańskich, Unia Afrykańska, Stowarzyszenie Narodów Azji Pd- Wsch ASEAN oraz przykłady realizacji tych celów, – przykłady państw należących do 	<ul style="list-style-type: none"> – wskazać skutki rozszerzania UE dla państw wstępujących i obecnych członków, – na przykładach wskazać korzyści wprowadzenia wspólnej waluty, – wskazać mocne i słabe strony członkostwa Polski w wybranych organizacjach międzynarodowych, – scharakteryzować współpracę transgraniczną w ramach euroregionów.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

			tych organizacji, <i>wskazuje je na mapie.</i>	
11	Organizacje międzynarodowe. Rola organizacji pozarządowych w regionach najbardziej najsłabszych	2.2. uczeń ocenia i projektuje różne formy pomocy państwa i organizacji pozarządowych państwom i regionom dotkniętym kryzysem (klęskami ekologicznymi, wojnami, głodem)	<ul style="list-style-type: none"> – pomoc doraźna, – pomoc rozwojowa, – „dylemat wędki czy ryby” – cele działań wybranych organizacji międzynarodowych, w tym pozarządowych: Czerwony Krzyż, Czerwony Półksiężyc, UNICEF, FAO, PAH, Greenpeace, Amnesty International, – przykłady państw najbardziej najsłabszych, do których kierowana jest pomoc z zagranicy, – przykłady państw dotkniętych kataklizmami i klęskami ekologicznymi, wojnami i głodem. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnić zagrożenia związane z udzielaniem pomocy biednym państwom świata, – zaplanować na przykładzie wybranego regionu/państwa dotkniętego kataklizmami naturalnymi, wojnami i głodem program pomocy, – opisać działalność instytucji udzielających pomocy z podaniem przykładów.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

12	Główne rośliny uprawne świata	2.3. uczeń opisuje główne obszary upraw i chowu zwierząt na świecie, wyjaśnia ich zróżnicowanie przestrzenne	<ul style="list-style-type: none"> – rośliny alimentacyjne, – rośliny przemysłowe, – rośliny pastewne, – GMO, – plony, – zbiory, – zboża, rośliny cukrodajne, oleiste, bulwiaste, włóknodajne, użytki, – główne uprawy na świecie, – głównych producentów upraw na świecie. 	<ul style="list-style-type: none"> – wskazać na mapie i scharakteryzować główne regiony rolnicze świata, – na przykładach wyjaśnić wpływ czynników przyrodniczych na rozmieszczenie i rodzaj głównych upraw, – wyjaśnić związki między uprawą wybranych roślin a rynkiem zbytu, – określić cechy rolnictwa intensywnego i ekstensywnego, – wyjaśnić wpływ stosowania roślin modyfikowanych genetycznie na wielkość zbiorów, – określić kierunek zmian w wielkości powierzchni upraw wybranych roślin.
----	-------------------------------	--	--	---

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

13	Jakie zwierzęta hoduje się na świecie?	2.3. uczeń opisuje główne obszary upraw i chowu zwierząt na świecie, wyjaśnia ich zróżnicowanie przestrzenne	<ul style="list-style-type: none"> – hodowla zwierząt, – chów zwierząt, – pogłowie, – cele hodowli zwierząt, – głównych producentów zwierząt hodowlanych na świecie. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnić przyczyny zróżnicowania hodowli zwierząt na świecie, – wskazać na mapie główne regiony hodowli zwierząt – wskazać na przykładach związki między religią a rozwojem hodowli, – scharakteryzować zmiany w wielkości pogłowia zwierząt hodowlanych na świecie, – wskazać na przykładach związki między hodowlą a uprawą roślin.
14	Produkcja i spożycie żywności na świecie – jakość i ilość	2.4. uczeń wyjaśnia, z czego wynikają różnice w wielkości i strukturze spożycia żywności na świecie (uwarunkowania przyrodnicze, kulturowe, społeczne i polityczne, mechanizmy wpływające na	<ul style="list-style-type: none"> – wyżywienie obfite, – wyżywienie skromne, – wyżywienie niedostateczne i głodowe, – głód jawny – głód utajony, – otyłość, 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnić przyczyny nierównomiernego spożywania żywności na świecie, – wyjaśnić skutki niedożywienia oraz nadmiernego spożywania żywności

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

		<p>nierównomierny rozdział żywności w skali globalnej)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – obszary niedożywienia i głodu na świecie, <i>wskazuje na mapie</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnić na przykładach strukturę spożycia żywności uwzględniając warunki przyrodnicze, kulturowe i społeczne, – zaplanować działania dzięki, którym możliwy będzie dalszy wzrost produkcji żywności.
15	Przemiany na obszarach wiejskich	<p>2.5. uczeń opisuje zmiany w funkcji obszarów wiejskich na wybranych przykładach (np. w Unii Europejskiej, w regionach turystycznych w państwach rozwijających się); potrafi wyjaśnić szanse i zagrożenia dla środowiska przyrodniczego i mieszkańców poszczególnych regionów, wynikające z procesów przemian zachodzących na terenach wiejskich</p>	<ul style="list-style-type: none"> – tradycyjne funkcje obszarów wiejskich (produkcja żywności, osadnicza), – pozarolnicze funkcje wsi (przemysłowa, turystyczna). 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnić przyczyny i skutki zmian funkcji wsi w krajach wysoko rozwiniętych, – uzasadnić konieczność adaptacji dawnych obiektów rolniczych do celów turystycznych.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

16	Gospodarowanie zasobami leśnymi świata	2.6. uczeń charakteryzuje kierunki zmian w powierzchni lasów na świecie (w wyniku procesów wylesiania i zalesiania) i podaje przykłady gospodarowania zasobami leśnymi (pozytywne i negatywne)	<ul style="list-style-type: none"> – lesistość, – wylesianie. 	<ul style="list-style-type: none"> – wskazać różnice pomiędzy poziomem lesistości na poszczególnych kontynentach oraz wyjaśnić przyczyny – wyjaśnić skutki wylesiania wybranych obszarów, – przedstawić i opisać przykłady pozytywnego i negatywnego gospodarowania zasobami leśnymi na świecie. – wskazać różnice w przydatności gospodarczej tajgi i lasów równikowych, – scharakteryzować stan lesistości w Polsce.
17	Gospodarka morska. Rybołówstwo i akwakultura	2.7. uczeń charakteryzuje cechy gospodarki morskiej i podaje przykłady wykorzystania oceanu światowego oraz zagrożeń wynikających ze zbyt intensywnej eksploatacji zasobów	<ul style="list-style-type: none"> – rybołówstwo, – akwakultura, – marikultura, – tania bandera, – wyłączna strefa ekonomiczna, – limity połowów, 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnić przyczyny rozmieszczenia głównych łowisk świata, – wyjaśnić na przykładach (np. Japonia i Polska) różnice w spożyciu ryb,

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

		morskich	<ul style="list-style-type: none"> – korzyści wynikające z nadmorskiego położenia państwa, – główne łowiska morskie, <i>wskazuje na mapie</i> – główne przyczyny zanieczyszczeń mórz i oceanów, – główne szlaki żeglowne świata, <i>wskazuje na mapie,</i> – główne porty morskie, <i>wskazuje na mapie.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnić odwołując się do przykładów rolę taniej bandery w gospodarce morskiej, – sformułować własne stanowisko na temat konieczności ochrony zasobów morskich, – wyjaśnić na wybranych przykładach przyczyny rozwoju przemysłu stoczniowego, – wyjaśnić znaczenie morskiej strefy wyłączności ekonomicznej.
18	Gospodarowanie surowcami energetycznymi	2.8. uczeń charakteryzuje i ocenia zróżnicowanie i zmiany struktury wykorzystania surowców energetycznych na świecie; dokonuje oceny zjawiska uzależnienia produkcji energii na świecie od źródeł zaopatrzenia	<ul style="list-style-type: none"> – bilans energetyczny, – energia odnawialna, – kryzys energetyczny, – obszary wydobycia ropy naftowej, gazu ziemnego, węgla kamiennego i brunatnego oraz uranu, 	<ul style="list-style-type: none"> – scharakteryzować zmiany w bilansie energetycznym świata i wskazać ich przyczyny, – wskazać podobieństwa i różnice w strukturze produkcji energii w wybranych państwach,

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

		<p>surowców nieodnawialnych, potrafi wyjaśnić twierdzenie „ropa rządzi światem”</p>	<ul style="list-style-type: none"> – tendencje zmian w wykorzystaniu surowców energetycznych na świecie, – przykłady państw produkujących najwięcej energii w elektrowniach ciepłych, wodnych i jądrowych. 	<ul style="list-style-type: none"> – wskazać zagrożenia związane ze zmniejszaniem się zasobów energetycznych na świecie, – wyjaśnić - na wybranych przykładach znaczenie ropy naftowej.
19	<p>Rozwój przemysłu wysokich technologii – gdzie i dlaczego?</p>	<p>2.10. uczeń przedstawia cechy przemysłu wysokiej technologii i podaje przykłady jego lokalizacji na świecie; poznaje nowe funkcje ośrodków przemysłowych i nowe formy przestrzenne – technopolie, klastry i dystrykty przemysłowe</p>	<ul style="list-style-type: none"> – przemysł hi-tech, – gałęzie przemysłu wysokich technologii, – biegun technologiczny, – techopolia, – klastry, – dystrykt przemysłowy, – czynniki lokalizacji przemysłu hi – tech. 	<ul style="list-style-type: none"> – wskazać na przykładach sposoby coraz większego uniezależniania się zakładów przemysłowych od czynników przyrodniczych, – wyjaśnić znaczenie wybranych czynników na lokalizację zakładów przemysłowych, – scharakteryzować lokalizację zakładów przemysłowych w regionie swojego zamieszkania, – wyjaśnić przyczyny coraz większego znaczenia przemysłu wysokich

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

				<p>technologii dla gospodarki poszczególnych państw,</p> <ul style="list-style-type: none"> – opisać i wyjaśnić przestrzenne zróżnicowanie lokalizacji przemysłu hi-tech na świecie.
20	Przemiany na rynku pracy - telepraca	2.9. uczeń wyjaśnia, na czym polegają zmiany zachodzące na rynku pracy w skali globalnej i regionalnej, wynikające z rozwoju nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych	<ul style="list-style-type: none"> – telepraca, – outsourcing, – offshoring, – struktura zawodowa ludności, – przykłady nowych rodzajów usług, – rodzaje bezrobocia, – przykłady państw o najlepiej rozwiniętych usługach związanych z rozwojem nowoczesnych technologii informacyjno – komunikacyjnych. 	<ul style="list-style-type: none"> – ocenić - odwołując się do przykładów wpływ nowoczesnych technologii na rozwój nowych miejsc pracy w wybranych regionach oraz w pobliżu swojego miejsca zamieszkania, – wskazać zagrożenia i korzyści związane z wykonywaniem telepracy, – wyjaśnić korzyści dla pracodawców z offshoringu i outsourcing, – scharakteryzować wybrane działania przeciwdziałające bezrobociu.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

21	Rozwój turystyki a środowisko przyrodnicze	2.11. uczeń charakteryzuje wybrane obszary intensywnie zagospodarowywane turystycznie na świecie; wyjaśnia, dlaczego zmieniają się kierunki wyjazdów turystycznych Polaków; identyfikuje skutki rozwoju turystyki dla środowiska przyrodniczego	<ul style="list-style-type: none"> – walory turystyczne (zasada trzech „s”: sun, sea, sand), – regiony turystyczne, – główne czynniki rozwoju turystyki, – główne regiony turystyczne świata, – główne cele wyjazdów turystycznych, – kierunki wyjazdów turystycznych Polaków, – przykłady państw o dużych wpływach z turystyki. 	<ul style="list-style-type: none"> – ocenić wpływ turystyki na poziom rozwoju gospodarczego wybranych państw, – wyjaśnić na przykładach wpływ turystyki na rozwój i życie ludności w państwach słabo rozwiniętych, – ocenić na wybranych przykładach wpływ turystyki na stan środowiska przyrodniczego, – ocenić walory turystyczne Polski i regionu swojego miejsca zamieszkania.
22	Rola komunikacji we współczesnym świecie	2.12. uczeń ocenia rolę nowoczesnych usług komunikacyjnych w funkcjonowaniu gospodarki i w życiu codziennym	<ul style="list-style-type: none"> – komunikacja, – przykłady nowoczesnych technologii umożliwiających komunikację, – przykłady wykorzystania Internetu w codziennym życiu. 	<ul style="list-style-type: none"> – ocenić na przykładach znaczenie Internetu dla rozwoju usług, – opisać zmiany w wykorzystaniu Internetu w Polsce współcześnie oraz

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

				<p>przewidzieć tendencje w przyszłości.</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnić przyczyny i skutki dostępności do nowoczesnych usług komunikacyjnych, – wyjaśnić wpływ rozwoju nowoczesnych technologii na współczesną gospodarkę.
23	Ruch osób i wymiana towarów – lokalizacja nowoczesnych terminali	2.13. uczeń wyjaśnia zmiany zachodzące w kierunkach i natężeniu ruchu osób i towarów; wskazuje przykłady lokalizacji nowoczesnych terminali i ich rolę w rozwoju regionów	<ul style="list-style-type: none"> – transport, – terminal, – eksport, – import, – handel zagraniczny, – przykłady różnych rodzajów transportu, – państwa o najlepiej i najslabiej rozwiniętym transporcie samochodowym i kolejowym, – najważniejsze szlaki żeglugi śródlądowej, <i>wskazuje na mapie</i> – wady i zalety poszczególnych 	<ul style="list-style-type: none"> – ocenić - na wybranych przykładach wpływ rozwoju transportu na życie codzienne ludzi, – podać przyczyny nierównomierny rozwoju sieci drogowej i kolejowej na świecie i w Polsce, – wskazać mocne i słabe strony różnych rodzajów transportu dla przewozu różnych towarów i osób na duże i mniejsze odległości,

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

			<p>rodzajów transportu,</p> <ul style="list-style-type: none"> – rodzaje transportu wykorzystywane najczęściej do przewozu osób, – najważniejsze porty lotnicze, – czynniki rozwoju handlu międzynarodowego. 	<ul style="list-style-type: none"> – wymienić – na wybranych przykładach czynniki konieczne do rozwoju poszczególnych typów transportu, – wskazać główne czynniki decydujące o lokalizacji terminali, – opisać wpływ terminali na miejsca ich lokalizacji.
24	Pozaprzyrodnicze czynniki zmieniające relacje człowiek-środowisko	3.5. uczeń wykazuje na przykładach pozaprzyrodnicze czynniki zmieniające relacje człowiek-środowisko przyrodnicze (rozszerzenie udziału technologii energooszczędnych, zmiany modelu konsumpcji, zmiany poglądów dotyczących ochrony środowiska)	<ul style="list-style-type: none"> – antropopresja, – ochrona przyrody, – system przyrodniczy Ziemi, – determinizm, – nihilizm, – indeterminizm, – pozybilizm, – model konsumpcji, – przykłady wpływu antropopresji na środowisko przyrodnicze, – formy ochrony środowiska 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnić różnice pomiędzy koncepcjami opisującymi relacje człowiek – środowisko (determinizmem, nihilizmem, pozybilizmem), – opisać etapy rozwoju ludzkości w kontekście stosunku do środowiska, – podać i krótko opisać przykłady działań zmniejszających negatywne

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

			<p>przyrodniczego</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozwój zrównoważony, – główne założenia rozwoju zrównoważonego. 	<p>skutki antropopresji,</p> <ul style="list-style-type: none"> – uzasadnić konieczność działań globalnych i lokalnych w celu ochrony środowiska.
25	Zasoby odnawialne i nieodnawialne	3.1. uczeń formułuje problemy wynikające z eksploatacji zasobów odnawialnych i nieodnawialnych; potrafi przewidzieć przyrodnicze i pozaprzyrodnicze przyczyny i skutki zakłóceń równowagi ekologicznej	<ul style="list-style-type: none"> – odnawialne i nieodnawialne zasoby naturalne, – sposoby oszczędnego gospodarowania zasobami naturalnymi, – przykłady obszarów najbardziej zniszczonych rabunkową gospodarką zasobów naturalnych. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnić przyczyny i skutki nadmiernej eksploatacji zasobów naturalnych dla równowagi środowiska przyrodniczego, – przewidzieć konsekwencje rabunkowej eksploatacji zasobów naturalnych, – wskazać działania zmierzające do poprawienia gospodarowania zasobami naturalnymi oraz ocenić ich efektywność.
26	Obszary nadmiaru i niedoboru wody. Zanieczyszczenia wód	3.2. uczeń charakteryzuje obszary niedoboru i nadmiaru wody na świecie i określa przyczyny tego zróżnicowania (w tym	<ul style="list-style-type: none"> – zasoby wodne, – deficyt wody, – nawadnianie, – irygacja, 	<ul style="list-style-type: none"> – scharakteryzować na podstawie danych statystycznych stan zasobów wodnych na świecie,

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

		zanieczyszczenia wód); przedstawia projekty rozwiązań stosowanych w sytuacjach braku lub niedoborów wody w różnych strefach klimatycznych	<ul style="list-style-type: none"> – melioracja, – przykłady obszarów o niedoborze i nadmiarze wody, – główne źródła zanieczyszczeń wody, – sposoby pozyskiwania wody na obszarach z deficytem wody, – przykłady państw z największymi powierzchniami obszarów nawadnianych. 	<ul style="list-style-type: none"> – wskazać i wyjaśnić przyczynę występowania niedoborów wody, – opisać sposób nawadniania obszarów w różnych strefach klimatycznych, – wskazać aktualne skutki zanieczyszczeń wód oraz przewidzieć konsekwencje zanieczyszczeń wód w przyszłości, – podać przyczyny zasolenia gleb na obszarach nawadnianych, – opisać metodę nawadniania najbardziej ograniczającą zasolenie gleb.
27	Zmiany klimatu – problem całego świata	3.3. uczeń rozróżnia przyczyny zachodzących współcześnie globalnych zmian klimatu (ocieplenia globalnego) i ocenia	<ul style="list-style-type: none"> – gazy cieplarniane, – efekt cieplarniany, – globalne ocieplenie, – dziura ozonowa 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnić zjawisko globalnego ocieplenia klimatu, – stworzyć związki przyczynowo-skutkowe

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

		rozwiązania podejmowane w skali globalnej i regionalnej zapobiegające temu zjawisku	<ul style="list-style-type: none"> – źródła gazów cieplarnianych, – konsekwencje zwiększania się temperatury powietrza na kuli ziemskiej, – państwa o największej emisji CO₂ do atmosfery. 	<p>obrazujące globalne ocieplenie,</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnić pochodzenie gazów cieplarnianych, – opisać i ocenić możliwości zmian lokalnych i zmian stylu życia mogących ograniczyć emisję CO₂, – opisać i ocenić działania międzynarodowe mające na celu ograniczenia emisji gazów cieplarnianych do atmosfery.
28	Degradacja gleb – jak jej przeciwdziałać?	3.4. uczeń wykazuje na przykładach, że zbyt intensywne wykorzystanie rolnicze gleb oraz nieumiejętne zabiegi agrotechniczne powodują w wielu częściach świata degradację gleb, co w	<ul style="list-style-type: none"> – degradacja gleb, – erozja gleb, – zakwaszenie i zasolenie gleb, pustynnienie, – uwarunkowania erozji gleb, – przykłady obszarów narażonych na erozję gleb, 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnić przyczyny erozji gleb, – wyjaśnić wpływ czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na tempo degradacji gleb, – podać przykłady zmian

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

		<p>konsekwencji prowadzi do spadku produkcji żywności, a w niektórych regionach świata do głodu i ubóstwa</p>	<ul style="list-style-type: none"> – skutki degradacji gleb, – sposoby zapobiegania erozji gleb. 	<p>zachodzących w glebie w wyniku kwaśnych deszczy, erozji, zasolenia i zanieczyszczeń rolniczych,</p> <ul style="list-style-type: none"> – wymienić sposoby działań ograniczających erozję gleb, – ustawić opisy zmian w środowisku w ciągu przyczynowo-skutkowe.
--	--	---	--	--

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

V. Metody sprawdzania osiągnięć ucznia i propozycje kryteriów oceny

W ramach przedmiotu *geografia* oceniane są osiągnięcia edukacyjne ucznia (zawarte w tabeli nr 1). Polega to na rozpoznawaniu przez nauczyciela poziomu i postępów w opanowaniu przez ucznia umiejętności i wiedzy w zakresie treści nauczania zawartych w podstawie programowej. W ocenę tych postępów powinno angażować się w jak największym stopniu samego ucznia – ocena powinna być dla niego informacją, co już umie, i nad czym jeszcze powinien pracować. Tylko wtedy ocenianie pozwala uczniowi właściwie zaplanować własny proces uczenia się.

Ocenianie uczniów jest trudnym, ale niezbędnym elementem pracy dydaktycznej. Proponowany program nauczania jest tak skonstruowany, że wspiera nauczyciela we wdrażaniu oceniania kształtującego. Autorzy zachęcają nauczyciela - dając odpowiednie narzędzia w „Poradniku...” oraz w przykładowych scenariuszach zajęć i materiałach dydaktycznych - do stosowania na zajęciach *geografii* – obok tradycyjnego, sumarycznego oceniania - elementów oceniania kształtującego, dzięki któremu możliwe jest nie tylko podsumowanie poszczególnych etapów nauczania, ale także wskazanie uczniom kierunku dalszej pracy nad własnymi osiągnięciami.

Stosowanie oceniania kształtującego związane jest z konsekwentnym występowaniem na każdej lekcji pewnych stałych elementów, dzięki którym uczniowie nie tylko są nauczani, ale uczestniczą w planowaniu i monitorowaniu własnego procesu uczenia się. Są to (w wersji minimum): **cele lekcji w języku ucznia, kryteria sukcesu** (tzw. **NaCoBeZu**), czyli co nauczyciel będzie oceniał, na co będzie zwracał uwagę, **pytania kluczowe**, które inspirują i zachęcają uczniów do szukania odpowiedzi, **samoocena i ocena koleżeńska** oraz systematyczna opisowa **informacja zwrotna od nauczyciela** (więcej wskazówek dotyczących stosowania ocenia kształtującego nauczyciel znajdzie w „Poradniku...”).

Na lekcjach *geografii* ocenie podlegają:

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

-
- wypowiedzi ustne,
  - krótkie prace sprawdzające (kartkówki),
  - duże prace sprawdzające – sprawdziany i prace klasowe,
  - prace z mapami konturowymi,
  - karty pracy z zadaniami geograficznymi
  - praca ucznia na lekcji
  - prace domowe,
  - realizacja dodatkowych zadań

Propozycje kryteriów oceny

Kryteriami oceny powinny być: logiczny sposób wypowiedzania się, odpowiedni poziom wiedzy merytorycznej, rodzaj stosowanego słownictwa, płynność, jasność, komunikatywność i kultura wypowiedzi. Te ogólne uwagi dotyczą zarówno wypowiedzi ustnych, jak i pisemnych ucznia. Należy zwrócić również uwagę na wykorzystanie przez ucznia nowych technologii, biegłość wykonywania zadania, jak również organizację pracy własnej i zespołowej.

W ramach przedmiotu *geografia* oceniane są osiągnięcia edukacyjne ucznia. Polega to na rozpoznawaniu przez nauczyciela poziomu i postępów w opanowaniu przez ucznia umiejętności i wiedzy w relacji do wymagań edukacyjnych zawartych w podstawie programowej.

Propozycja kryteriów oceniania sumującego:

- **ocenę niedostateczną** otrzymuje uczeń, który:
  - nie opanował wymaganych treści z zakresu podstawowego koniecznych do dalszego uczenia się geografii,
  - nie rozumie podstawowych terminów geograficznych i nieprawidłowo je stosuje,
  - nie potrafi rozwiązać prostych zadań, nawet przy pomocy nauczyciela,

---

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

-
- nie zachowuje minimalnej dokładności i staranności, koniecznej do poprawnego rozwiązania zadania,
  - nie potrafi posługiwać się mapą,
  - nie opanował podstawowych umiejętności określonych w programie nauczania
  - nie wykazuje chęci współpracy w celu uzupełnienia braków.
  - **ocenę dopuszczającą** otrzymuje uczeń, który:
    - osiągnął wiedzę w zakresie wystarczającym do dalszego uczenia się geografii,
    - rozwiązuje proste zadania z pomocą nauczyciela,
    - zachowuje małą staranność i dokładność, jest niesystematyczny,
    - wskazuje elementarne związki między składnikami środowiska geograficznego,
    - wykazuje się znajomością i zrozumieniem najprostszych pojęć i terminów geograficznych, prawidłowo je stosuje,
    - posługuje się mapą, z pomocą nauczyciela lub innych uczniów.
  - **ocenę dostateczną** otrzymuje uczeń, który:
    - samodzielnie rozwiązuje proste zadania,
    - zachowuje dokładność i staranność wystarczającą do poprawnego rozwiązania zadania,
    - pracuje systematycznie, na bieżąco poprawia niezaliczone prace,
    - stosuje prawidłowo podstawowe terminy i pojęcia geograficzne,
    - potrafi samodzielnie posługiwać się mapą,
    - przeprowadza prostą analizę związków przyczynowo – skutkowych zachodzących między elementami środowiska geograficznego,
    - samodzielnie rozwiązuje elementarne zadania geograficzne, wykonuje proste obliczenia geograficzne,
  - **ocenę dobrą** otrzymuje uczeń, który:
    - samodzielnie rozwiązuje zadania o średnim poziomie złożoności,

---

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

-
- wypowiada się pełnymi zdaniami wyjaśniając podstawowe terminy, zjawiska i procesy geograficzne,
  - prawidłowo posługuje się mapą,
  - samodzielnie dokonuje analizy danych statystycznych przedstawionych w różnej formie,
  - w oparciu o dane liczbowe sporządza diagramy, wykresy, kartodiagramy itp.,
  - samodzielnie wyjaśnia typowe zależności,
  - wykazuje zaangażowanie w procesie uczenia się.
  - **ocenę bardzo dobrą** otrzymuje uczeń, który:
    - opanował pełny zakres treści zawartych w programie nauczania,
    - samodzielnie rozwiązuje zadania i problemy o wysokim poziomie złożoności,
    - zachowuje wzorową dokładność i staranność w rozwiązywaniu zadań, jest systematyczny, na bieżąco zalicza wszystkie sprawdziany oraz prace domowe,
    - wypowiada się pełnymi zdaniami, w sposób logiczny i spójny wyjaśnia złożone procesy i zjawiska geograficzne,
    - potrafi dokonywać porównań i klasyfikacji,
    - bezbłędnie posługuje się terminologią i nazewnictwem geograficznym,
    - potrafi swobodnie posługiwać się mapami tematycznymi,
    - samodzielnie zdobywa wiedzę i umiejętności,
    - jest aktywny w czasie zajęć lekcyjnych.
  - **ocenę celującą** otrzymuje uczeń, który:
    - spełnia kryteria na ocenę bardzo dobrą,
    - wykazuje się wiadomościami i umiejętnościami wykraczającymi poza realizowany program nauczania,
    - potrafi posługiwać się i wykorzystywać dodatkowe źródła informacji geograficznej,

---

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

-
- twórczo rozwija własne zainteresowania z zakresu geografii i dzieli się tą wiedzą z innymi,
  - rozwiązuje nietypowe zadania geograficzne,
  - wykazuje się dużą aktywnością i inicjatywą na zajęciach lekcyjnych,
  - uczestniczył w konkursach, olimpiadach lub innych dodatkowych przedsięwzięciach z zakresu geografii.

VI. Ewaluacja programu nauczania.

Ewaluacja jest to systematyczne zbieranie i analizowanie informacji o procesie dydaktycznym i jego efektach w celu sformułowania opinii wartościujących. Ewaluacji powinna podlegać zgodność programu z prawem oświatowym, poprawność merytoryczna i dydaktyczna, a także efekty pracy uczniów. Ewaluacji programu nauczania można dokonywać na bieżąco (ewaluacja formatywna) i całościowo (ewaluacja sumatywna).

Ewaluacji formatywnej dokonuje nauczyciel za każdym razem, gdy sprawdza osiągnięcia swoich uczniów. Wyniki testów osiągnięć szkolnych pokazują, które cele programowe zostały zrealizowane w pełni, które częściowo, a które w ogóle nie zostały zrealizowane. Gdy wyniki sprawdzianów są niesatysfakcjonujące trzeba na bieżąco podjąć decyzję o wprowadzeniu zmian, np. dodaniu lub usunięciu pewnych metod / technik pracy, zwiększeniu liczby godzin, zrezygnowaniu z treści wykraczających poza podstawę, jeżeli takie zostały dodane.

Ewaluacja sumatywna to ostateczna i całościowa ocena programu. Ma określić, jakie zmiany wiedzy i umiejętności uczniów zaszły w czasie realizacji programu, czy zostały osiągnięte zamierzone cele. Możemy to sprawdzić za pomocą:

- ankiet,
- wywiadów,

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

- obserwacji,
- analizy prac uczniów,
- analizy wyników egzaminów zewnętrznych.

W wyniku przeprowadzonej ewaluacji należy podjąć decyzję, czy program ma być kontynuowany. Jeżeli zostanie podjęta decyzja o kontynuowaniu programu nauczania należy się zastanowić, jakie zmiany są konieczne w jego realizacji.

VII. Zastosowanie programu w pracy z uczniem trudnym.

Współczesna szkoła wymaga od nauczyciela indywidualnego podejścia do każdego ucznia z uwzględnieniem jego specyficznych potrzeb. W tym celu nauczyciel musi dysponować szerokim wachlarzem metod i technik, musi posiadać umiejętności dopasowania form pracy, wyboru odpowiednich materiałów.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z 2010 roku, Nr 228, poz. 1487) wskazuje, iż pomoc psychologiczno – pedagogiczna polega na rozpoznawaniu i zaspakajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia oraz rozpoznawaniu indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia, wynikających w szczególności:

- z niepełnosprawności,
- z niedostosowania społecznego,
- z zagrożenia niedostosowaniem społecznym,
- ze szczególnych uzdolnień,
- ze specyficznych trudności w uczeniu się,
- z zaburzeń komunikacji językowej,
- z choroby przewlekłej,

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

-
- z sytuacji kryzysowych lub traumatycznych,
  - z niepowodzeń edukacyjnych,
  - z zaniedbań środowiskowych związanych z sytuacją bytową ucznia i jego rodziny, sposobem spędzania czasu wolnego, kontaktami środowiskowymi,
  - z trudności adaptacyjnych związanych z różnicami kulturowymi lub ze zmianą środowiska edukacyjnego, w tym związanych z wcześniejszym kształceniem za granicą.

Nauczyciel realizujący niniejszy program nauczania geografii otrzymuje wskazówki i materiały pomocne w realizowaniu oceniania kształtującego, czyli oceniania pomagającego uczyć się. Ocenianie kształtujące sprzyja braniu odpowiedzialności za własną naukę i jej postępy, buduje atmosferę współpracy uczeń – nauczyciel. Sprzyja wzajemnemu zaufaniu, daje prawo do robienia błędów a to jest niezbędne i nieuniknione w procesie uczenia się. Ten styl relacji nauczyciel-uczeń bardzo często likwiduje trudności edukacyjne uczniów, sprzyja poprawie zachowania trudnych uczniów.

Zastosowanie atrakcyjnej dla ucznia formy podręcznika, czyli e-booka oraz gry edukacyjnej, która łączy w sobie elementy podstaw przedsiębiorczości oraz geografii daje nadzieję na większe zaangażowanie uczniów w proces uczenia się. Gra umożliwia uczniowi działanie we własnym tempie, zbliża wiedzę do życia pokazując jej zastosowanie w praktyce, daje szybką informację zwrotną o postępach w uczeniu się.

Szczegółowe opisy metod i technik do pracy z uczniem sprawiającym trudności nauczyciel znajdzie w poradniku.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Zespół autorski i merytoryczny projektu IBIS

Interdyscyplinarna Bez Barrier Interaktywna Szkoła

Anna Kowalska

Anna Lach

Anna Grzybowska

Monika Fibich

Teresa Tracz-Zielińska

Katarzyna Mijakowska

Piotr Głogowski

Małgorzata Serafin

Magdalena Kempieński

Edyta Cieplichowicz

Iga Zielińska

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org